

Inleiding

VIRUS

Er broedden draaihalzen in het Drentse Wateren. Rob Bijlsma, misschien wel de meest eigenzinnige vogelonderzoeker van Nederland, ging kijken en zag natuurlijk weer veel meer dan draaihalzen: een kolonie invasieve fotografen die zich rond de broedplaats had genesteld. Op de hem kenmerkende wijze hield Bijlsma een Excelbestandje bij van zijn waarnemingen. Zo leren wij niet alleen over de draaihalzen en de kwalijke invloed van de opdringerige fotografenpopulatie op de vogels, maar ook over de omvang, gedragingen en gesteldheid van die opmerkelijke species. In zijn grimmige uithaal noteert Bijlsma: 13 mannen, 8 vrouwen en 1 jongen. '18 van hen hadden overgewicht (geen obesitas), slechts 4 hadden een slank postuur. Op 2 personen na stonden ze allemaal buiten de auto opgesteld, camera op statief, de meeste staand erachter, een enkeling op een klapstoeltje.'

Afstand houden, toch ongeveer de hoofdwet van dit extreem buitengewone jaar, bleek geen gebod voor de fotografen, getuige Bijlsma's verslag. De vraag hier is uiteraard of de draaihalzenfamilie het schouwspel heeft overleefd. Zie daarvoor pagina 29.

Even verderop sneed Kees Camphuysen, marien ecooloog en zeevogelonderzoeker te Texel, in een zwarte zee-eend, een dissectie voor studenten. De verkankerde vogel sneed in zijn ziel. 'Hoe kon zo'n uiterlijk schitterende zee-eend zo ziek zijn?' De

anatomische les van dr. Camphuysen (zie pagina 52), leidde tot aangrijpende mijmeringen over schoonheid en verval, ziekte en dood.

Of vogels kijken nog ergens over gáát.

Voor u ligt een keur aan verhalen en notities die over méér gaan dan alleen vogels. Gebundeld in een gegarandeerd coronavrije editie, bestemd voor de veilige quarantaineruimte van de bovenkamer. Het vogelvirus waart volop rond in deze kolommen. De besmettingsgraad kan weliswaar hoog zijn, maar erkende virologen hebben vastgesteld dat geen enkel gevaar voor de volksgezondheid dreigt. Wij wensen de lezer een gezond vogeljaar.

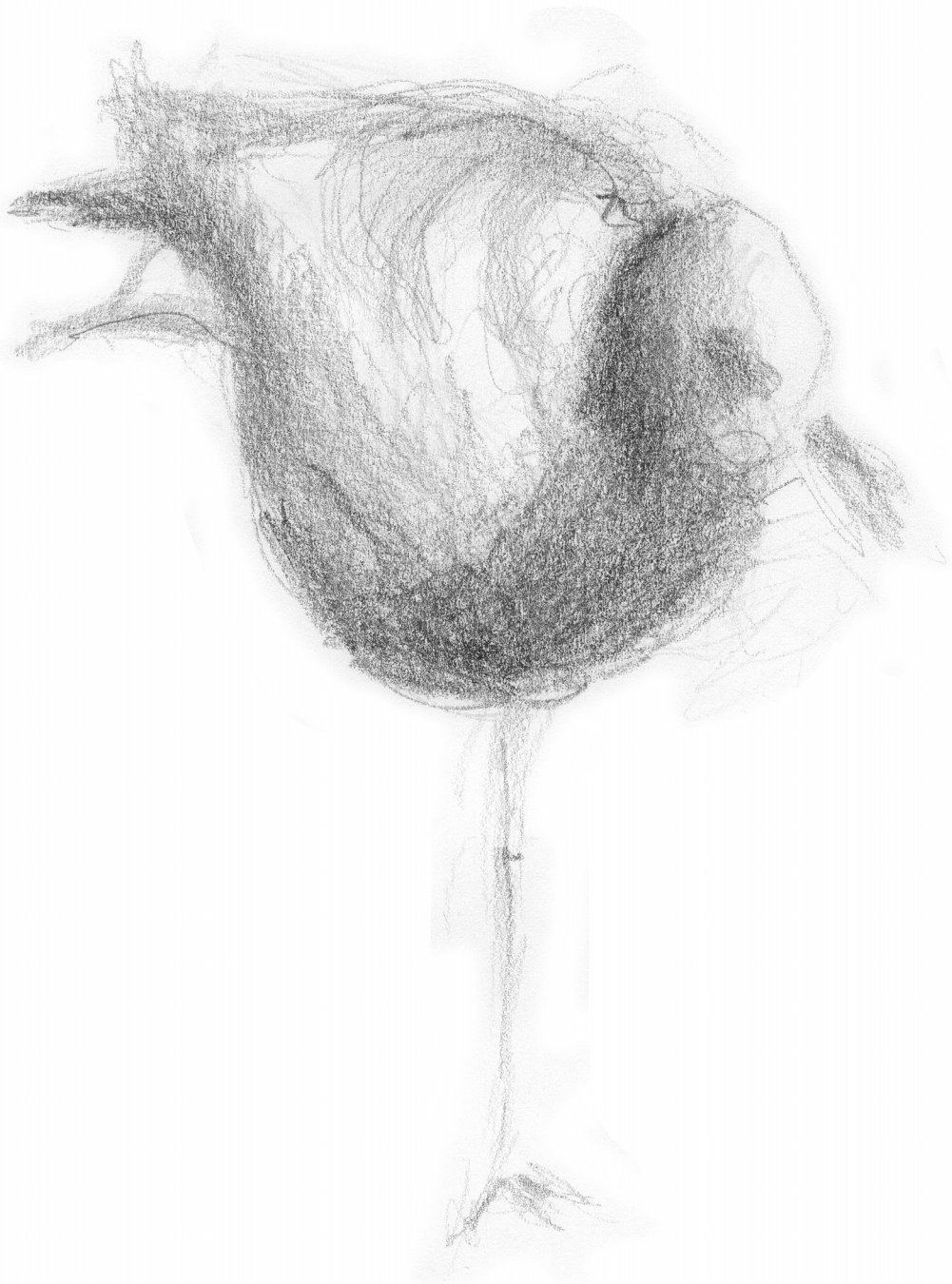
Redactie *De Scharrelaar*:

Emile Brugman

Caspar Dullaart

Saskia van Loenen

Jean-Pierre Geelen

Threes Anna

KIP

‘Waarom hebben jullie eigenlijk geen kippen?’ vroeg mijn broer terwijl we naar de scharrelende vogels in zijn tuin keken. ‘Kippen houden is iets voor als je oud bent,’ antwoordde ik. Toch stond er de volgende dag een kartonnen doos met drie jonge hennetjes op de achterbank. Het was augustus en de zon brandde op het dak van de auto. Steeds keek ik achterom, bang dat de beestjes al voor aankomst het loodje zouden leggen.

Ik heb heel bewust geen kinderen, het idee te moeten moederen heeft me altijd tegengestaan, en nu had ik opeens drie zwarte dubbelgezoomde Barneveldse krielkippetjes die ik in een file water voerde uit een plastic krokettenbakje van een benzinstation. ‘Je moet ze twee weken opsluiten, dan leren ze wat hun nieuwe huis is. Daarna kunnen ze vrij rondlopen en heb je er geen zorgen meer aan,’ had mijn broer bij het afscheid gezegd.

Ooit stond achter in de tuin een kippenhok. Omdat de houtworm erin was getrokken, viel het steeds verder uit elkaar totdat de restanten in een kampvuur verdwenen. Behalve de glazen plantenkas was er geen afsluitbare buitenruimte, dus liepen de hennetjes even later onwennig tussen de sla en de tomaten.

Het afgelopen jaar heb ik een nieuwe speelfilm gemaakt. In deze film woont een vogelwachter in een piepklein turquoise huisje op palen. Het schaalmodel van dit huisje had ik van de

ontwerper cadeau gekregen. Terwijl de drie kippen zich tegoed deden aan de Nieuw-Zeelandse spinazie, flanste mijn man met wat oude troep een omheining in elkaar en timmerde ik het turquoise schaalmodel om tot een kippenhok.

Zenuwachtig stonden de zwarte kippen bij elkaar onder het trappetje. Was de ingang te steil, vroeg ik mij af? De deur te klein? En hadden ze genoeg te eten? Die avond bakte ik een omelet van de eitjes die mijn broer had meegegeven. Het zijn goeie leggers, had hij me verzekerd. Het eerste wat ik de volgende ochtend deed was het voerbakje bijvullen, al was dat nog helemaal niet leeg. Ik denk dat ik al drie of vier keer van mijn werktafel was opgestaan om te kijken of alles in orde was, toen er opeens een kip voor mijn raam liep. Zij bleek niet de enige die een uitgang had gevonden. In de omheining stond er nog maar een. De twee andere hadden net zo lang staan wroeten tot er een doorgang was ontstaan. Overdag een kip vangen lukt niet. Die pak je in het donker zo van zijn stok, had mijn broer gezegd. Dus liet ik ook de laatste kip vrij en even later scharrelde de drie hennetjes tevreden langs mijn raam.

Die avond stond de in elkaar geknutselde ren wagenwijd open en hadden ze moeiteloos hun hok kunnen vinden, maar ze vlogen de moerbeiboom in en vielen dicht tegen elkaar op een tak in slaap. Bij het ochtendgloren scharrelde het trio weer gezellig door de tuin. Het was eigenlijk precies zoals ik het me ooit had voorgesteld. Kippen hebben heeft iets gepensioneerd-gelukzaligs, iets aards, iets niet van deze tijd.

Het viel op dat een van de hennetjes zich anders gedroeg. Ze liep anders en bewoog anders. Ze begon de baas te spelen. Ik weet iets van de rangordeperikelen bij koeien, maar hoe dat bij kippen werkte wist ik niet. Was het net als bij mensen: hoe meer macht, hoe haniger het gedrag? En waarom lieten die twee andere zich zomaar op de kop zitten? Er zijn filmpjes waarin een

opname versneld wordt afgedraaid zodat je bijvoorbeeld een bloem ziet opengaan en sluiten. Zoiets overkwam mij met dat hennetje, maar dan live: binnen een week veranderde zij in een haan. Het kwakje op haar kop werd roder en groter, ze ging anders lopen, de kam kwam omhoog en haar borst ging vooruit. Aan het einde van de week was zij een hij.

Onze burens wonen een stuk verderop en als de wind goed staat hoor ik hun haan; voor mij het ultieme ochtendgeluid. De stembanden van ons haantje waren echter nog niet genoeg ontwikkeld. Ik moest geduld hebben. Met zijn drieën dicht bij elkaar ontdekten de krieltjes de tuin, elke dag een stukje verder. Eerst voorbij de schuur, vervolgens langs mijn studio naar de keukendeur waar ze al snel doorkregen dat er vaak wat te snaaien viel, ten slotte naar de voorkant van het huis. Beetje bij beetje vergrootten zij hun terrein. Ik probeerde uit te vinden wat ze het lekkerst vonden. Tomaten vonden ze vies, voor oud brood trokken ze hun neus op, maar mais en een speciale kippensnack vonden ze heerlijk. Ook struinde ik het internet af naar een manier om te voeren voor als we niet thuis waren. De Feed-O-Matic leek de oplossing. Een bak met een wipplankje ervoor die je kunt instellen op het gewicht van je kip. Wanneer de vogel op het plankje stapt opent zich een voerbak waaruit hij kan eten en sluit het weer als de kip eraf stapt.

‘Leggen ze al?’ appte mijn broer. In het vogelwachtershuisje kwamen ze niet en een zoektocht tussen de struiken had niets opgeleverd. Toch was ik er zeker van dat er ergens in de tuin een plekje moest zijn waar ze hun eieren legden. ‘Die vind je wel als het winter wordt,’ zei mijn broer.

Het was hem eindelijk gelukt, ik hoorde een harde volle kuikel. Blij liep ik naar buiten en zag de haan op een hennetje springen. Mijn hart maakte een vreugdesprongetje. Straks zouden uit de struiken allemaal kleine kuikentjes kruipen. De miniharem zou gaan uitgroeien tot een heel grote familie.

Ik heb haar zien wegvliegen. Ik zag het gebeuren! Achter uit de tuin vloog een jonge havik op en daar op het gras naast de moerbeiboom lagen de overblijfselen van een Barnevelds krielhen, opengescheurd en aangevreten. Mijn allereerste gedachte was, was dat de bevruchte? De volgende dag aten wij kippensoep, uit respect voor de kip die ik had ontvoerd uit de tuin van mijn broer, die net was ontmaagd, die niet van brood hield maar van mais en die bijna uit mijn hand at.

Het was vanwege de havik, de onvindbare eieren en een verplichting buitenshuis waardoor we binnenkort tien dagen weg zouden zijn, dat ik besloot een ren te bouwen die ik kon afsluiten. Palen werden aangeschaft en naast de moerbeiboom ontstond een ren van 3 bij 4 meter bekleed met kippengaas. Die avond lokte ik de twee kippetjes en deed de deur dicht. Hoewel ik trots was op het bouwsel voelde ik me prompt een cipier. Wat ik een paar weken terug had moeten doen, deed ik nu. Ik sloot ze op en leerde ze slapen in wat ik vond dat hun huis moest zijn. Ook veranderde het voederregime: niet meer te pas en te onpas een handje voer, maar een steen op de wiplank zodat ze leerden waar het voer te vinden was. Na een dag of drie haalde ik de steen weg. De hen was de eerste, daarna ging de haan op de plank staan, opende het voederbakje en at. Ik nam me voor ze weer vrij te laten als het eerste ei was gelegd. Twee dagen voor we zouden vertrekken lag er warempel een eitje in het stro. Een klein bruin krielei. Ik heb geen minuut gewacht, de gevangenis mocht open. Alsof er niets was gebeurd liep het duo linea recta naar de keukendeur.

Onze buurman, die al jaren kippen heeft, zou een oogje in het zeil houden. Zorgeloos op reis dus, totdat ik vlak voor thuiskomst een appje kreeg: *de kippen zijn zoek*. De auto stond nog niet stil of ik sprong eruit en riep 'kip, kip, kip'. Ik zocht voor en achter in de tuin, rond het hok en in de moerbeiboom. Nergens een teken van leven. Pas op mijn derde rondje door de tuin, ram-

melend met een voerbakje, kroop de haan schuchter uit de heg, op afstand gevolgd door het hennetje. Wat was hier gebeurd? De nieuwsgierige vogels waren veranderd in angstige hoopjes veren die na een paar graantjes meteen weer de haag in doken. Om te weten of ze überhaupt nog bij de ren kwamen zette ik een wildlifecamera neer. Die camera maakt dag en nacht foto's als er in zijn beeld iets beweegt. En er bewoog iets in de ren, meer dan iets zelfs. Zo gauw de kippen op stok gingen (niet in hun hok maar ergens in een boom), werd de ren overgenomen door ratten, die zich tegoed deden aan het voer dat ik er voor de kippen had gestrooid. Natuurlijk weet ik dat kippenvoer ratten aantrekt, maar dat er zoveel waren was een schok.

De dagen werden korter en de herfst begon. Ik werd wakker en wist dat er iets ontbrak. De haan kraaide niet. Hij had zich na zijn oefenperiode ontwikkeld tot een goede kukelaar, maar die ochtend bleef het stil. In de tuin vond ik hem nergens en ook in de weilanden eromheen niet. Had de havik weer toegeslagen? Of was het een sperwer of een buizerd, want sinds de kippen er waren zag ik die steeds vaker. Het hennetje was veranderd in een getraumatiseerd schepsel dat de hele dag ineengedoken onder een struik zat. Af en toe glipte ze even de ren in om snel iets te eten, waarna ze meteen weer de struiken in dook om 's avonds naar de bovenste tak van de moerbeiboom te vliegen waar ze sliep. De buurman die alles van kippen wist vertelde dat de slagersknecht kippen verkocht. 'Ja, ik heb ook krieltjes,' antwoordde hij aan de telefoon. 'Nee, geen zwarte, maar wel bruine en witte.' Mij was verteld dat de perfecte verhouding voor erf-scharrelaars één haan op tien kippen is. Het turquoise huisje was daar te klein voor, dus timmerde ik een nieuw hok met een grotere deur en een dak dat kon scharnieren zodat schoonmaken makkelijker zou zijn.

De slagersjongen bleek meer dan een hobbyboer, het was een

ware kippen-*connaisseur*. Achter zijn huis had hij overal hokken en rennen, bevolkt door verschillende soorten kippen, kalcoenen en parelhoenders. ‘Heb jij geen last van roofvogels?’ vroeg ik. ‘Nee, daar heb ik de parelhoenders voor, dat zijn goeie waarschuwers, en natuurlijk de linten.’ Terwijl hij een hok in dook, wees hij naar de repen stukgescheurd laken die boven de rennen wapperden. Binnen klonk opgewonden gekakel en gefladder. Hij kwam naar buiten met vier bruine kippetjes vast aan de poten en propde ze in een doos. ‘Hier zit een haantje bij!’ Weer schoot hij een hok in, om naar buiten te komen met drie ondersteboven gehouden witte en een grijze krielkip. ‘Wil je geen zijdehoentjes? Die zijn heel sociaal! Ik heb een afkeer van voor-de-mooi-gefokte beesten, maar ook twee langharige pluizige minikippetjes verdwenen in de doos. Drie maanden nadat ik tegen mijn broer had gezegd dat kippen houden iets is voor bejaarden, reed ik terug naar huis met tien jonge kippen op de achterbank.

Hoe het de slagersknecht was gelukt begrijp ik nog steeds niet, maar de volgende dag zag ik dat twee van de drie witte gewone krielkippen waren. Ze leken eerder op afgekeurde legbatterijslachtoffers. Ze waren klein, lelijk en hadden amper vleugels. Bij navraag bleken het Chinese vechtkipjes te zijn. Je kon veel zeggen over deze beesten, maar vechten deden ze niet.

Elf kippen zomaar bij elkaar zetten levert heftige taferelen op. De vier bruine waren in de meerderheid en begonnen een fascistoïde regime. Kippen die in de buurt van het voer kwamen werden door dit viertal aangevallen, op de kop getimmerd en weggejaagd. Onderaan in de hiërarchie stonden de lelijke Legbatterijtjes. Kans om dikker te worden kregen ze niet, zo gauw ze maar naar het voer keken hakten de Bruinen al op ze in. Ietsje hoger in de pikorde stonden de pluizige Zijdehoenders, gevolgd door de Witte en de Grijze Kriel. Onze Zwarte leek er niet